

เมื่อปลาติดป่วยด้วยโรคพยาธิใบไม้

ฐิติพร หลาวประเสริฐ

สถาบันวิจัยสุขภาพสัตว์น้ำจืด สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง

ผู้เลี้ยงปลาสลิดรายหนึ่ง ได้เล่าถึงปัญหาที่พบ คือ เลี้ยงปลาสลิดในบ่อดิน มานาน 4 เดือนแล้ว แต่ยังไม่โตเท่าที่ควร และผู้เลี้ยงอีกราย เล่าให้ฟังอย่างน่าสนใจว่า ได้เลี้ยงปลาสลิดในบ่อดิน เลี้ยงมา 3-4 เดือนแล้ว แต่ไม่ค่อยโตและตายเป็นจำนวนมาก ปลาที่ตายมีแผลเป็นตุ่ม ๆ ตามผิวหนัง เมื่อผ่าท้องปลาดู พบตัวประหลาดสีขาวจำนวนมาก ผู้เลี้ยงปลาทั้ง 2 ราย ขอทราบคำแนะนำในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

การเลี้ยงสัตว์น้ำใด ๆ เมื่อเลี้ยงไประยะหนึ่งแล้วไม่โต ควรต้องพิจารณาถึงหลาย ๆ ปัจจัย แต่ส่วนใหญ่ ควรพิจารณาถึงสาเหตุหลัก ๆ ดังนี้

1. ปริมาณและคุณภาพอาหารที่ปลาได้รับเพียงพอหรือไม่
2. คุณภาพน้ำในบ่อเลี้ยงปลา เหมาะสมหรือไม่
3. เป็นโรคหรือไม่

เนื่องจากทั้ง 3 ปัจจัย มีผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำมาก การจัดการเลี้ยงที่ดีจะช่วยให้สามารถประสบความสำเร็จในการเลี้ยงสัตว์น้ำ ดังนั้นควรให้อาหารที่มีคุณค่าทางอาหารเพียงพอและได้รับในปริมาณที่ควรมีการตรวจวัดคุณสมบัติน้ำเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สามารถควบคุมคุณสมบัติน้ำให้เหมาะสมตลอดการเลี้ยง การเกิดโรคเป็นอุปสรรคสำคัญทำให้สัตว์น้ำเจริญเติบโตช้า เช่น การปนเปื้อนพยาธิในระบบทางเดินอาหาร หรือช่องท้อง กรณีการเลี้ยงปลาสลิดพบว่าการปนเปื้อนของพยาธิใบไม้ โดยอาศัยอยู่บริเวณผนังช่องท้อง พบได้ในทุกฤดูกาล จากการที่เล่าให้ฟัง ตัวประหลาดสีขาวนั้น น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปลาสลิดที่เลี้ยงไม่โตและตาย ตัวประหลาดที่มองเห็นเป็นสีขาว ๆ จำนวนมากนั้นคือ ตัวอ่อนของพยาธิใบไม้ชนิดหนึ่ง มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Clinostomum complanatum* ซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่มีรายงานว่าเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดโรค “Yellow Grub” ในปลาน้ำจืดหลายชนิดในประเทศแถบอเมริกาเหนือ ชื่อโรคนี้เรียกตามลักษณะพยาธิที่เจริญขึ้นเป็นจำนวนมาก เกาะกลุ่มกันจนมองดูเป็นก้อนสีเหลือง อาศัยอยู่ในผิวหนัง กล้ามเนื้อ เหงือก ผนังใต้ฝาปิดเหงือก ทำให้ปลาเกิดการระคายเคือง เกิดแผลเลือดออกและตายในเวลาต่อมา พยาธิใบไม้ชนิดนี้มีวงจรชีวิตที่ซับซ้อน โดยมีเจ้าบ้านหลายชนิด เช่น หอย ปลา นก มีรายงานว่าพยาธินี้สามารถอาศัยในปลาได้นานกว่า 4 ปี การรักษาโรคในปลา ทำได้ค่อนข้างยาก วิธีที่ดีที่สุด คือ การป้องกัน โดยปฏิบัติดังนี้

1. ก่อนเริ่มทำการเลี้ยงปลา ควรเตรียมบ่อโดยการลอกเลนเดิมที่มีอยู่ออกไป ตากบ่อให้แห้ง ใช้ปูนขาว 100 กิโลกรัมต่อไร่ โรยให้ทั่วพื้นบ่อ ปล่อยิ่งไว้ 1-2 สัปดาห์
2. ควรตัดวงจรชีวิตของพยาธิ โดยกำจัดเจ้าบ้านที่สำคัญ คือหอยชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่อาศัยของพยาธิในการเจริญเป็นตัวอ่อน เมื่อปลากินหอยเหล่านี้ก็จะได้รับพยาธิเข้าไปในตัวปลาโดยตรง ดังนั้นขณะปล่อยน้ำเข้าบ่อ ควรมีตะแกรงตาถี่ถี่กันไม่ให้มีหอยติดเข้ามา และในระหว่างเลี้ยง ควรกำจัดหอยออกไปให้หมด

3. ใช้ยาถ่ายพยาธิ เช่น ดีเกลือ ผสมอาหารในอัตรา 3 กรัม ต่ออาหาร 1 กิโลกรัม ให้กินติดต่อกัน 3-5 วัน

ปลาสดค่อม โตช้า (บนซ้าย) และมีแผลตามผิวหนัง (ล่างขวา)

*****ข้อควรระวัง*****

ปัจจุบันยังไม่มีรายงานการเกิดโรคในคนจากพยาธิชนิดนี้ (*Clinostomum complanatum*) อย่างไรก็ตามมีรายงานว่าพยาธิใบไม้ในกลุ่มเดียวกัน ชนิด *C. laryngitis* และ *C. lacramalitis* ทำให้เกิดโรคในคนที่ชอบบริโภคปลาดิบ หรือปรุงแบบกึ่งดิบกึ่งสุก ดังนั้นวิธีการป้องกันโรคพยาธิที่ตี ควรบริโภคปลาน้ำจืดที่ปรุงสุกแล้วเท่านั้น